

-
31. Сицинский Е. Случайные находки. Минувшим летом, возле деревни Кептинец... / Е. Сицинский // Археологическая летопись Южной России (Киев). – 1901. – Т. III. – С. 30-31.
  32. Сіцінський Є. Археологічні розвідки на Кам'яничині за минуле літо / Є. Сіцінський // Доповідь на розширених урочистих зборах з нагоди 60-тиліття від дня народження і 40-річчя наукової і громадської діяльності академіка Михайла Грушевського у Кам'янці 3 жовтня 1926 р.
  33. Сіцінський Є. Й. Археологічна карта Подільської губернії / Є. Й. Сіцінський; факсимільне перевидання; Упорядник і видавець О. Л. Баженов, передмова І. С. Винокур. – Кам'янець-Подільський: Центр Поділлязнавства, 2001. – I-IV, 128 с.; іл.
  34. Сіцінський Є. Кам'яні скринькові гроби на Поділлі (з приводу знахідки такого гробу на Кам'яничині) Машинопис. 1928 рік // ВУАК. Науковий архів Інституту археології НАН України. – ВУАК. Фонд № 202/28. – 22 арк.
  35. Сіцінський Є. Матеріали до археології Західного Поділля: Кам'яні скринькові гроби на Західному Поділлі / Є. Сіцінський // Записки ВУАК (Київ). – 1930. – Т. 1. – С. 24-44.
  36. Трембіцький А. М. До історії археологічних досліджень Є. Й. Сіцінського на Поділлі / А. М. Трембіцький // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2004. – Т. 13. – С. 300-311.
  37. Трембіцький А. М. Кам'яні скринькові гроби Західного та Східного Поділля Поділлі / А. М. Трембіцький // Археологічні студії «Межибіж». Науковий щорічник 2'2013 / За ред. А. М. Трембіцького, О. Г. Погорільця. – Хмельницький: ІРД, 2013. – С. 295-320.
  38. Філь Ю. В Кам'янецькому Науковому Т[овариств]ві / Ю. Філь // Червоний Кордон (Кам'янець-Подільський). – 1926. – № 247. – 8 жовтня.
  39. Хоростків // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформ.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Анна Яненко

к.і.н., провідний науковий співробітник
Національного Києво-Печерського
історико-культурного заповідника
м. Київ

ЩОДЕННИК НАУКОВОГО РОБІТНИКА АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ВУАН С. С. МАГУРИ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЇ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У статті вводиться до наукового обігу щоденник наукового співробітника Археологічного музею ВУАН Сильвестра Сильвестровича Магури. Записи щоденника аналізуються в контексті інституціональної історії археології міжвоєнного періоду.

Ключові слова: Археологічний музей ВУАН, С. С. Магура, історія археології, музейні колекції, міжвоєнний період.

Історію археології УСРР складають історії окремих особистостей-дослідників, які протягом 1920–30-х рр. проводили свою діяльність як фундатори та співробітники низки академічних і позаакадемічних установ. Вивчення утворення й функціонування археологічних наукових інституцій на теренах України є невід'ємною умовою для розуміння сучасного стану розвитку науки, принципів її організації, ступеню збереженості археологічної спадщини країни. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує історія створення і діяльності Археологічного музею ВУАН, що об'єднав як дослідників-археологів, так і значні археологічні фонди кількох закладів.

Передумови створення, функціонування й доля Археологічного музею ВУАН висвітлені у вітчизняній та зарубіжній історіографії фрагментарно. Перші згадки про установу в контексті розвитку академічної науки в Україні, й археології зокрема, містяться у підготовлених на еміграції узагальнюючих роботах Н. Д. Полонської-Василенко та П. П. Курінного.

Сучасні вітчизняні дослідники історії музейної справи та археології побіжно також висвітлювали проблематику Археологічного музею. Найбільш повною такою науковою розвідкою є стаття В. А. Колеснікової «До історії Всеукраїнського археологічного музею». Окремі свідчення щодо функціонування установи та формування її колекцій містяться у роботах С. І. Білоконя [2; 3], М. В. Оксеніч [18], Л. А. Іващук [6], а також у дослідженнях, присвячених життю і долі співробітників музею – В. Є. Козловській [19], С. С. Магурі [17; 22], К. Ю. Коршаку [5], Н. Л. Кордиш [4; 23]. Фрагментарність висвітлення історії Археологічного музею ВУАН в контексті інституціональної історії археології міжвоєнного періоду актуалізує необхідність додаткового вивчення та введення до наукового обігу архівних джерел з цієї теми.

Метою цього дослідження є введення до наукового обігу щоденника наукового співробітника Археологічного музею ВУАН Сильвестра Сильвестровича Магури та аналіз цього документа в контексті інституціональної історії археології міжвоєнного періоду.

Ідея утворення окремого Археологічного музею виникла у 1927 р. У зв'язку із реорганізацією Київського інституту народної освіти (ІНО) Археологічний музей колишнього Київського університету (створенням якого опікувався В. Б. Антонович) був згорнутий, його колекції (близько 15 тис. експонатів) у 1928 р. перевезені на територію Всеукраїнського музейного городка (ВМГ). Вони мали стати частиною запроєктованого Археологічного музею ВУАН, потреба утворення якого була обговорена на нараді музейних робітників у Києві (1928 р.). Другою частиною Археологічного музею ВУАН мав стати археологічний відділ Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка (ВІМ) (близько 40 тис. експонатів).

Протягом 1929 р. обговорювались питання щодо фінансування та приміщення для майбутньої інституції. 31 грудня 1929 р. укладений протокол Упрнауки Наркомату Освіти в справі утворення низки музеїв (зокрема, й Археологічного) на терені ВМГ, внаслідок чого Всеукраїнський археологічний комітет (ВУАК) на початку 1930 р. отримав низку доручень від I відділу ВУАН із цього питання. 13 січня 1930 р. президія ВУАК доручила В. Є. Козловській та П. П. Курінному підготувати відповідні матеріали і службові записки щодо цієї справи. Протягом 1930–31 рр. було вирішено питання із виділенням для організації Археологічного музею 15 тис. крб. із ювілейних коштів ВУАН та виділення відповідного приміщення на території Лаврського заповідника [11, арк. 3–3зв.]. Врешті-решт, Археологічний музей ВУАН почав своє юридичне існування лише з другої половини 1931 р. (штат його був затверджений протоколом засідання II відділу ВУАН у другій половині травня 1931 р.) [15, арк. 39]. Питання про контроль і облік роботи співробітників установи було поставлене на засіданні виробничої наради музею тільки 1 лютого 1932 р. Тоді ж було ухвалено запровадити щоденник «обліку праці», виробити форму цього документу, вирішити, хто має приймати щоденну роботу [13, арк. 40а].

Щоденник, який зберігся в особовому архіві С. С. Магури, містить записи з 21 листопада 1931 р. по 24 березня 1932 р., докладно висвітлюючи щоденні справи наукового співробітника Археологічного музею [10].

Сильвестр Сильвестрович Магура народився 2 січня 1897 р. у с. Гусинське на Холмщині. Закінчив гімназію у м. Ревель. У 1917–20 рр. навчався в Університеті св. Володимира (Київ), у 1922 р. відновив навчання в Київському ІНО й одночасно у Київському археологічному інституті, яке завершив у 1925 р. У 1927 р. вступив до аспірантури при археологічному відділі ВІМ імені Т. Шевченка, у травні 1931 р. захистив дисертацію («промоційну працю») «Обробка кістки та рогу у слов'ян Київської землі за часів раннього феодалізму (княжих) часів», отримавши звання «наукового робітника в галузі археології». У 1925 р. зарахований співробітником археологічного відділу ВІМ.

З 1931 р. С. С. Магура – працівник Археологічного музею ВУАН, із 1933 р. – в. о. завідувача цієї установи; старший науковий співробітник Інституту історії матеріальної культури ВУАН із дня його утворення в 1934 р.

У 1937 р. С. С. Магура був заарештований по звинуваченню у контрреволюційній діяльності, 8 січня 1938 р. – розстріляний [17; 22]. Реабілітований у 1960 р.

С. С. Магура досліджував пам'ятки трипільської культури, господарство і побут населення її носіїв, пам'ятки доби античності, питання слов'янської, давньоруської та середньовічної археології. Складав бібліографічні покажчики з археології. У 1925 р. С. С. Магура досліджував трипільське поселення в околицях с. Томашівка (Уманщина); у 1926 р. брав участь у дослідженнях Ольвії (під керівництвом М. О. Макаренка), рятівних археологічних обстеженнях території Києва (під керівництвом В. Є. Козловської), розпочав перші самостійні розвідки різночасових місцезнаходжень неподалік Гайсина (Вінницька обл.). У 1927 р. він обстежував поселення в околицях сіл Кривицьке і Пушкарі (Чернігівщина); у 1928 р. здійснив розвідки неподалік с. Трипілля (Київщина); у 1929 р. у складі експедиції М. О. Макаренка досліджував пам'ятки XI–XII ст. в околицях с. Піщане (Сумщина); у 1930 р. здійснив перші самостійні розкопки могильника скіфського часу неподалік с. Кушугум (у складі Дніпрогесівської експедиції), брав участь у експедиції з дослідження Коростенського городища. У 1932–33, 1935 рр. С. С. Магура брав участь у дослідженнях на території Києва. У 1934–37 рр. він очолював спільну з Державною академією історії матеріальної культури (Ленінград) Трипільську експедицію (сс. Трипілля, Халеп'є, Володимирівка та ін.).

Можна припустити, що С. С. Магура вів щоденникові записи з власної ініціативи, із досвіду своєї попередньої роботи у ВІМ ім. Т. Шевченка. Ймовірно, після запровадження офіційного обліку і контролю праці в Археологічному музеї ВУАН у лютому-березні 1932 р., потреба в особистому щоденнику зникла. Далі наводимо текст щоденника:

місяць і число	час приходу	час відходу	зміст роботи
1	2	3	4
21/XI	10	4	Оформлював у Історичному музеї передачу речей до Археологічного музею ВУАН ¹ . Брав участь у виробничій нараді Археологічного музею ² .
22/XI	10	4	Розбирав та переглядав архів колишнього археологічного відділу Історичного музею та перевіряв речі, що передаються до Археологічного музею ВУАН.
23/XI	10	4	Перевіряв та упорядковував речі колишнього археологічного відділу Історичного музею для передачі до Археологічного музею ВУАН.
24/XI	10	4	Згорнув речі кол. виставки ВУАК'у ³ а саме: з розкопів І. Ф. Левицького на Артемівщині (Ново-Марівка) ⁴ , М. О. Макаренка та Маріупольщині ⁵ та С. С. Магури на Запоріжжі ⁶ .
26/XI	10	4	Брав участь у виробничій нараді Археологічного Музею; перевіряв речі, що перевозять з Історичного музею.
27/XI	10	4	Упорядковував передаточні документи Археологічного музею ВУАН та перевіряв речі Історичного музею, що передаються до ВУАН.
28/XI	10	4	Переглянув збірки у схованках Історичного музею та виділив речі для передачі до ВУАН.
29/XI	10	4	Брав участь у нараді бригади по розподілу наукових матеріалів і господарського майна колишнього Археологічного відділу Історичного музею та оформляв передаточні документи. Ходив до Госп. частини ВУАН у справах музею.
XII місяць – відпускний			
1/І	10	4	Розташовував у фондах речі трипільської культури та скитських часів.
2/І	9	4	Одбирав кераміку трипільської культури та розташовував її у експозиційних шафах. Одбирав фотознімки для тимчасової експозиції.
3/І	10	3	Упорядковував у фондах речі скитських часів та улаштував експозицію в залі грецьких колоній. Ходив до Комісії науково-культурної пропаганди [ВУАН] в справі курсів у 45 гарм. полку.
4/І	10	4	Готував тимчасову експозицію скитських часів, для якої вилучав у фонді кераміку та металеві вироби. Розвіщував фотознімки Дніпрельстанівської експедиції.
6/І	10	4	Улаштував тимчасову експозицію скитсько-сарматських часів та часів римських впливів. Ходив до Комісії науково-культурної пропаганди в справі курсів у 134 полку.
7/І	10	4	Одбирав у фонді кераміку часів римських впливів для експозиції. Улаштував схованки для речей скитсько-сарматських часів.

¹ Складовою частиною новоутвореного Археологічного музею ВУАН стали фонди археологічного відділу ВІМ, передача яких значно затяглася через брак коштів і відповідного обладнання.

² Виробнича нарада Археологічного музею з моменту організації установи спочатку збиралася щотижня (у перший день п'ятиденки). На засіданні 11 грудня 1931 р. було прийняте рішення скликати виробничі наради раз на декаду – 1, 11 та 21 числа кожного місяця. Участь у виробничій нараді брали всі робітники музею: т. в. о. керівника музею В. С. Козловська, аспірант музею К. Ю. Коршак, науковий співробітник С. С. Магура, лаборанти Н. Л. Кордиш і О. І. Рапота-Крашеніннікова, препаратор В. А. Мазур, технічні робітники М. П. Горovenko і В. М. Іваненко. На виробничій нараді 21 листопада 1931 р. розглядалися організаційні питання роботи музею, зокрема було встановлено години роботи – з 10 до 16 години дня, господарчі питання, заслуховувався звіт співробітників за попередню та план на наступну п'ятиденку. Зокрема, С. С. Магура протягом 21–24 листопада мав демонтувати експонати виставки досягнень радянської археології – з Маріупольського могильника та Запоріжжя [13, арк. 65].

³ Йдеться про виставку досягнень української археології за 10 років, приурочену до ювілейних свят ВУАН. Виставка працювала на території ВМГ (корпус 7) влітку-восени 1931 р.

⁴ Іван Федорович Левицький (1896–1952) – український археолог і музеєзнавець. У 1924–30 рр. працював у Волинському науково-дослідному музеї (Житомир). Брав участь у роботі Дніпрогесівської експедиції (1927–1932). 1931 р. переїхав до Харкова, працював інспектором з охорони пам'яток культури і природи. З 1930-х рр. І. Ф. Левицький працював науковим співробітником у Центральному історичному музеї в Харкові. У 1930 р. провів розкопки курганів в околицях с. Новомар'ївка Добропільського р-ну Донецької обл.

⁵ Микола Омелянович Макаренко (1877–1938) – професор, український археолог, мистецтвознавець, музеєзнавець, художник. Наприкінці 1920 – на початку 1930-х рр. очолював розкопки неолітичного могильника на території будівництва заводу «Азовсталь», матеріали якого видані в монографії «Марінопільський могильник» (1933).

⁶ Йдеться про розкопки 1930 р. могильника скіфського часу неподалік с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької обл. Щоденник розкопок зберігся в особовому архіві дослідника.

1	2	3	4
8/І	10	4	Розвішував фотознімки з розкопів С. С. Гамченка в залі трипільської культури ⁷ . Упорядковував вітрини, де експоновані трипільські фігурки та кераміка.
9/І	10	3	Перевіряв за інвентарем металеві речі скитсько-сарматських часів. Підшукував у бібліотеці музею літературу щодо грецьких колоній ⁸ .
11/І	10	4	Упорядковував кремінне знаряддя з розшуків Сибільова на Ізюмщині ⁹ . Брав участь у виробничій нараді колективу музею ¹⁰ .
12/І	10	3	Упорядковував кремінне знаряддя з Ізюмщини та інвентаризував його. Ходив до ВУАН у справі налагодження курсів у 45-му гарм. полку.
13/І	10	4	Упорядковував та інвентаризував кремінне знаряддя з Ізюмщини. Робив виписки з творів Енгельса.
14/І	11	4	Ходив до Інституту фізики в справі лекторів для 134 полку. Розвішував фотознімки в залі Дніпрельстану. Упорядковував кремінне знаряддя з Ізюмщини.
16/І	10	4	Упорядковував у фонді кераміку часів римських впливів. Робив виписки з творів Енгельса.
17/І	10	4	Перевіряв за інвентарем кераміку часів римських впливів. Робив виписки з Енгельса.
18/І	10	4	Перевіряв за інвентарем фігурки трипільської культури. Розставляв скитський посуд у фонді.
19/І	10	3	Робив виписки з творів Енгельса. Одбирав фотознімки для експозиції.
21/І	10	4	Перевіряв за інвентарем кераміку з грецьких колоній. Упорядковував скитський посуд у сховищах.
23/І	11	4	Перевіряв за інвентарем речі, що їх виймали з ящиків. Брав участь у виробничій нараді ¹¹ .
24/І	10	3	Упорядковував черепи, перевіряючи їх за інвентарем.
26/І	11	4	Упорядковував антропологічний матеріал та підбирав речі для експозиції для рабовласницької формації.
27/І	11	4	Робив виборку речей (за списками кол. музею ІНО) для рабовласницької формації. Упорядковував скитські речі в сховищах.

⁷ Сергій Свиридович Гамченко (1859–1934) – український археолог. З 1919 р. працював завідувачем археологічного відділу Волинського науково-дослідного музею (Житомир). У 1925 р. запрошений на роботу до ВУАК, у 1926 р. обраний дійсним членом Комісії з вивчення пам'яток трипільської культури. У 1928 р. обраний віце-президентом / товаришем голови ВУАК, очолював археологічний відділ установи. У 1930 р. через погіршення стану здоров'я відмовився від посади віце-президента, вийшов на пенсію і повернувся до Житомира, де помер у 1934 р. У 1920-х рр. С. С. Гамченко керував археологічними експедиціями за участі музейних співробітників Волинського, Тульчинського і Черкаського музеїв із дослідження трипільських пам'яток в околицях сіл Колодяжне (Романівський р-н, Житомирська обл.), Колосівка (Войцехівка) (Полонський р-н, Хмельницька обл.), Білий Камінь (Чечельницький р-н), Стіна (Томашпільський р-н, Вінницька обл.), Андріївка (Новомиргородський р-н, Кіровоградська обл.), Веселий Кут, Маслове, Нечаєве, Ярославка (Шполянський р-н, Черкаська обл.), Лубенці (Кам'янський р-н, Черкаська обл.), Чубівка (Черкаський р-н, Черкаська обл.) тощо.

⁸ В основу бібліотеки Археологічного музею ВУАН покладено книгозбірню колишнього музею старовини Київського університету. Впорядкування бібліотеки продовжувалось протягом 1931–33 рр. Наприкінці 1933 р. книгозбірня Археологічного музею увійшла до складу бібліотеки Секції історії матеріальної культури (СІМК) [14, арк. 10зв.]. Нині книжки із зібрання Археологічного музею ВУАН частково збереглися у фондах Наукової бібліотеки Інституту археології НАН України.

⁹ Микола Вікентійович Сибільов (1873–1943) – український археолог, музейний діяч. Засновник і директор Ізюмського музею. Протягом 1920–30-х рр. здійснював численні розвідки археологічних пам'яток в межах сучасних Артемівського і Красноліманського р-нів Донецької, Балаклійського, Барвінківського, Борівського, Вовчанського, Дворічанського, Зміївського, Ізюмського, Куп'янського, Печенізького, Чугуївського р-нів Харківської, Кремінського, Рубіжанського, Словоносербського р-нів Луганської обл. України, у Білгородському і Шебекинському р-нах Білгородської обл. РФ тощо. У квітні 1931 р. ВУАК звернувся до міської ради м. Ізюма з проханням передати дублетні археологічні матеріали, зібраних М. В. Сибільовим та представлених на виставці досягнень радянської археології, до фондів Археологічного музею ВУАН. Президія Ізюмської міськради надала свою згоду на передачу дублетних кремінних експонатів Ізюмського музею. З липня 1931 р. М. В. Сибільов почав підбирати відповідну колекцію для подальшої передачі. Саме про упорядкування цієї колекції йдеться у щоденнику С. С. Магури [11, арк. 18, 20].

¹⁰ На виробничій нараді, де розглядалися завдання співробітників на наступну декаду, ухвалили С. С. Магурі продовжувати інвентаризацію експонатів та переглянути роботу Ф. Енгельса «Походження сім'ї» [13, арк. 39].

¹¹ На нараді С. С. Магура відзвітував, що протягом декади було «заінвентаризовано 28 речей збірки Сибільова; робота Енгельса «Походження сім'ї» переглянута» [13, арк. 40].

1	2	3	4
28/І	11	4	Робив виписки для етикетажу з І-го тому капіталу К. Маркса.
29/І	10	3	Переглядав книжки музейної бібліотеки та відшукував літературу, що її треба опрацювати в зв'язку з улаштуванням експозиції
31/І	11	4	Переглядав книжки в бібліотеці музею та відкладав видання, що потрібні для опрацювання.
1/ІІ	11	4	Брав участь у виробничій нараді музею. Перевіряв дрібні металеві вироби скитських часів.
6/ІІ	10	4	Підбирав речовий матеріал для майбутньої експозиції часів римських упливів.
7/ІІ	11	4	Вибирив з передаточних відомостей кол. Археологічного музею ІНО матеріал скитсько-сарматських часів.
8/ІІ	11	3	Відбирав речовий матеріал за відомостями кол. музею ІНО для експозиції.
9/ІІ	11	4	Упорядковував проекти-схеми експозиції для рабовласницької формації. Робив виписки з творів Енгельса.
11/ІІ	11	3	Брав участь у виробничій нараді музею. Робив виписки з Енгельса.
12/ІІ	11	3	Перевіряв зміст ящиків з археологічними речами, що переховуються в підвалі історичного музею.
13/ІІ	11	4	Перевіряв речі, що переховуються в підвалах історичного музею. Ходив до реставраційної майстерні ВМГ ¹² у справі матеріалів (папір, [нерозб.] тощо) що потрібні для експозиції.
14/ІІ	11	4	Переглядав палеолітичний матеріал у сховищах та одбирав [нерозб.] для експозиції. Ходив до госпчастини ВУАН.
16/ІІ	11	4	Перевіряв остеологічний матеріал за інвентарем та одібрав частину його для експозиції.
17/ІІ	11	4	Перевіряв за інвентарем речі для улаштування експозиції рабовласницької формації.
18/ІІ	11	3 ½	Робив виписки з творів Енгельса для етикетажу.
19/ІІ	11	4	Переглядав у схованках кераміку скитсько-сарматських часів та одібрав 25 посудин для експозиції. Намітив цитати для етикетажу з 1-го тому Капіталу К. М.
21/ІІ	11	3 ½	За списками кол. Археологічного музею ІНО одмічав речі, що потрібні для експозиції.
22/ІІ	11	3 ½	Намічав речі для експозиції за списками кол. Археологічного музею ІНО
23/ІІ	11	4	Перевіряв фотонегативи та відкладав деякі для замовлення відбитків.
24/ІІ	12	4	Ходив до геологічного музею ВУАН у справі одержання матеріалів для експозиції Археологічного музею.
26/ІІ	11	3 ½	Перевіряв фотонегативи, систематизував їх та одбирав потрібні для експозиції.
27/ІІ	11	3 ½	Перевіряв за інвентарем речі з землянок Київських гір ¹³ .
28/ІІ	10 ½	3	Перевіряв та упорядковував речі з розкопів В. В. Хвойки на Київських горах.
29/ІІ	11 ½	4	Упорядковував металеві скитські речі.
2/ІІІ	11 ½	3 ½	Переглядав книжки в бібліотеці музею та одбирав потрібну літературу для поточної роботи.
3/ІІІ	11	3 ½	Систематизував негативи та одкладав знімки, що потрібні для експозиції.
4/ІІІ	11	3 ½	Упорядковував фотонегативи та одбирав кістки, що вимагають консервації.
6/ІІІ	11	4	Улаштовував фотолабораторію та робив розчини для виявлення.
7/ІІІ	11	3	Фотографував з книжки виображення первісної людини для ілюстрування експозиції. Виявляв знімки.
8/ІІІ	11	3	Перевіряв за інвентарем кераміку з грецьких колоній.
9/ІІІ	11	3 ½	Ходив до Геологічного музею ВУАН у справах археологічного музею. Підбирав ілюстративний матеріал для експозиції.

¹² Реставраційна майстерня Музею культур та побуту / Всеукраїнського Музейного Городка (1924–1930). Основним напрямом діяльності майстерні були консервація та реставрація пам'яток станкового (темперного й олійного) живопису [21].

¹³ Ймовірно, йдеться про археологічні матеріали В. В. Хвойки з розкопок трипільського поселення на Кирилівських висотах.

1	2	3	4
11/III	11	3 ½	З'ясовував походження деяких скитських речей, від яких одірвані етикетки. Перевіряв за інвентарем скитську кераміку.
12/III	10 ½	3	Одбирав незаінвентаризовані речі з розкопів В. В. Хвойки та з'ясовував їхнє походження.
13/III	11	3 ½	Підшукував матеріал для етикетажу у творах К. Маркса.
14/III	11	3 ½	Підбирав матеріал для етикетажу з творів класиків марксизму.
16/III	11	3 ½	Перевіряв за інвентарем матеріал (речовий), що потрібний для експозиції найдавніших часів первісного суспільства
17/III	11	3 ½	Переглядав передаточні відомості кол. Археологічного музею ІНО та одмічав речі, що потрібні для експозиції.
18/III	11	3 ½	Перевіряв передаточні відомості кол. Археологічного музею ІНО та одмічав матеріали, що потрібні для експозиції.
19/III	11	3 ½	Заховував речі, які лежали в лабораторії, що не потрібні для експозиції.
21/III	11	3	Перевіряв за списками книжки, що взяті з бібліотеки ВУАН. Оглядав кістки, що потребують консервації.
22/III	11	3 ½	Переглядав у фондах металеві речі, які потребують консервації та одклав для консервації залізні скитські вироби.
23/III	10 ½	3 ½	Перевіряв за списками кремінне знаряддя, що надіслав з Ізюмського музею та підготував його для інвентаризації.
24/III	10	3	Заховав речі, що були в лабораторії, які не потрібні для експозиції.

Щоденник С. С. Магури свідчить, що протягом 1931–32 рр. Археологічний музей ВУАН здійснював науково-фондову та культурно-освітню роботу, була розпочата робота з побудови музейної експозиції. Протягом другого півріччя 1931 р. музей здійснював пакування та перевозку експонатів з ВІМ до 7 корпусу ВМГ, тоді ж до фондів музею були передані збірки колишнього «Археологічного музею ІНО» (які на той час вже зберігалися на терені Лаврського заповідника), матеріали з розкопок ВУАК (з виставки досягнень радянської археології), частина збірок кремінних знарядь з Ізюмщини (дар Ізюмського музею зі збірок В. М. Сібільова). На 1 січня 1932 р. було розпаковано 175 ящиків з експонатами (із загальної кількості приблизно понад 300 ящиків). У 1932 р. П. П. Курінний та К. Ю. Коршак приступили до розробки проекту експозиції відділу докласового суспільства, а С. С. Магура – відділу рабовласницького суспільства.

Важливо зазначити, що до 1932 р. експозиційне і фондове упорядкування археологічних матеріалів у музеї, згідно із щоденниковими записами С. С. Магури, здійснювалося за принципом історико-археологічної хронології (наприклад, речі розподілялись за ознакою належності до «трипільської культури», «скіфо-сарматського часу», «добі римських впливів» тощо). Запис від 26 січня 1932 р. фіксує поступовий «перехід» музею на нові «марксистські рейки», оскільки йдеться про побудову експозиції за принципом соціально-економічних формацій.

Показово, що під час обстеження стану та діяльності музею у травні 1933 р. бригадою від Обласної спілки наукових робітників, уповноважений В. П. Петров¹⁴ констатував, що «Музей на сьогодні [травень 1933 р.] є археологічний в буржуазному розумінні цього терміну. Назвати Музей музеєм докапіталістичних формацій ні в якому разі, за сучасного його стану, неможливо. У музеї показано лише речі, а не процеси розвитку суспільства. Значне місце приділено історії самих розкопів, зокрема розкопів Хвойки. Останнє призвело до того, що матеріали з різних суспільних стадій подано вкупі аби не розривати комплексу розкопок, що їх перевів Хвойка в певному місці. Слід пригадати, як зразок буржуазних та еклектичних концепцій в експозиції музею, розробку теми про генезу хліборобства, в якій зведено до купи установки двох різних поглядів на історію розвитку хліборобства; до того ж у даній темі введено в головному буржуазні концепції, обійшовши потрібні відомості з класиків марксизму, зокрема Енгельса. Не дано в експозиції марксистського показу розвитку родової та родової громади, господарство в його історії не поділено чітко на присвійне та продукуюче, не показано як слід способу виробництва, диференціації праці, рушійних сил розвитку суспільства тощо. Панує в експозиції техніцизм, буржуазні трактовки, лише подекуди поєднані з намаганням ввести механістично дещо від марксистської науки (плакати, написи та гасла незадовільно, їх необхідно змінити).

¹⁴ Віктор Платонович Петров (1894–1969) – український археолог, історик, мовознавець, етнограф, літературознавець, фольклорист, філософ (філософський псевдонім Віктор Бер), письменник (літературний псевдонім В. Домонтович). У 1920-х рр. працював в Етнографічній комісії УАН, у 1927–1933 рр. був її головою. Співробітник СІМК, пізніше ІІМК АН УРСР [1].

Прикрий стан Музею говорить за відсутність належної науково-методологічної підготовки з боку керівництва та штату» [12, арк. 33зв.].

За постановою президії II відділу ВУАН від 9 квітня 1933 р. музей був перейменований на «Музей докапіталістичних суспільно-економічних формацій». Попередня експозиція відділу докласового суспільства була відкрита для відвідування 1 травня 1933 р. за розпорядженням СІМК. Експозиція отримала велику кількість зауважень, колектив музею (головним чином т. в. о. керівника В. Є. Козловська) звинуватили у «ганебній бездіяльності», принципи побудови музею охарактеризували «буржуазними», такими, що не відповідають «марксо-ленінській методології». Внаслідок цього, вже наприкінці липня 1933 р. музей закрили для відвідування, розпочалася робота над реекспозицією відділу докласового суспільства та доопрацювання проекту-схеми відділу рабовласницького суспільства. 1 серпня 1933 р. В. Є. Козловська була усунена від тимчасового виконання обов'язків керівника музею, тоді ж т. в. о. керівника музею було призначено С. С. Магуру [15, арк. 39–40]. Після створення Інституту історії матеріальної культури у 1934 р. музей докапіталістичних формацій увійшов до його складу як археологічний фонд. Разом із археологічним музеєм до ПМК були зараховані і співробітники установи – С. С. Магура (у списку робітників інституту – *директор музею*), В. А. Мазур (*препаратор*; звільнений з ПМК 21 червня 1934 р. як контрреволюціонер), О. І. Крашеннікова (*лаборант*; звільнена з ПМК 25 квітня 1934 р.), П. А. Кундеревиц (*доглядач музею*), М. П. Горювенко (*прибиральник*, колишній тех. робітник музею) [16]. Пізніше, у 1936 р. колекції колишнього Археологічного музею ВУАН були передані до Центрального історичного музею (колишнього ВІМ).

Список використаних джерел та літератури

1. Андреев В. М. Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого. – Дніпропетровськ: Герда, 2012. – 476 с.
2. Білокінь С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР 1917–1941. – Т. 2. – Дрогобич: Коло, 2013. – 1068 с.
3. Білокінь С. І. Музей України (Збірка П. Потоцького): Дослідження, матеріали. – К.: б. в., 2006. – 476 с.
4. Відейко М. Ю. Кордиш-Головка Неоніла Леонівна // Енциклопедія Трипільської цивілізації: У 2-х т. – Т. 2. – К., 2004. – С. 246–247.
5. Відейко М. Ю. Коршак Кирило Юхимович // Енциклопедія Трипільської цивілізації: У 2-х т. – Т. 2. – К., 2004. – С. 251.
6. Івашук Л. А. Архівні фонди музейних установ гуманітарного циклу Всеукраїнської академії наук в 1920–1930-х роках ХХ ст.: формування, склад і зміст документів: автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2010. – 19 с.
7. Колеснікова В. А. До історії Всеукраїнського археологічного музею // Сіверщина в історії України. – К. – Глухів, 2011. – Вип. 4. – С. 427–432.
8. Курінний П. П. Історія археологічного знання про Україну. – Препринт, вип. 1-й. – Полтава: б. в., 1994. – 140[1] с.
9. Михайленко О., Лошицький О. Належить до негайного виконання: Слідча справа Кирила Коршака // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1997. – № 1/2 (4/5). – С. 285–293.
10. Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 4 (С. С. Магура), спр. 7, 36 арк.
11. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 356, 44 арк.
12. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 451, 152 арк.
13. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 480, 86 арк.
14. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 493а, 22 арк.
15. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 495, 52 арк.
16. НА ІА НАНУ, ф. ВУАК, спр. 620, 4 арк.
17. Німенко Н. А. З когорти першовідкривачів (Сильвестр Магура – вихованець школи проф. М. Макаренка) // Наукові праці історичного факультету / Запорізький державний університет. – 2005. – Вип. 19. – С. 403–409.
18. Оксєнич М. Шляхи формування збірки Національного музею історії України: колекції меценатів і внески приватних осіб // Скарбниця української культури. – Чернігів, 2007. – Вип. 8. – С. 165–173.
19. Павлова В. В. Сторінки життя та наукова діяльність В. Є. Козловської // Археологія. – 2007. – № 4. – С. 70–83.
20. Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук (Нарис історії). – К.: Наукова думка, 1993. – 416 с.
21. Тимченко Т. Р. Музейний напрям реставрації в Україні. Київська школа. 1920–1940 рр.: автореф. дис... канд. мистецтвознавства. – К., 1998. – 17 с.
22. Шовкопляс Г. М. Сильвестр Сильвестрович Магура (1897–1937) // Археологія. – 1992. – № 1. – С. 109–115.
23. Ясь О. Кордиш-Головка Неоніла Леоніївна // Українські історики ХХ століття: Біобібліографічний довідник. – К., 2004. – Вип. 2, ч. 2. – С. 207–208. – (Серія «Українські історики»).